

*Bartłomiej Nowak**

Unia Gospodarcza i Walutowa Unii Europejskiej

1. Początki europejskiej integracji gospodarczej i walutowej

Wbrew powszechnym przekonaniom, unia walutowa w Europie nie jest pomysłem nowatorskim. W połowie lat 80. dziewiętnastego stulecia, Francja utworzyła unię walutową z Belgią, Szwajcarią, Włochami, Grecją i Bułgarią, zwaną Łacińską Unią Walutową; innym tego typu przedsięwzięciem była Skandynawska Unia Walutowa, powołana do życia pod koniec XIX wieku przez Szwecję, Danię i Norwegię.¹ (Obie unie dotrwały do pierwszej wojny światowej.) Powstająca obecnie nowa unia gospodarcza i walutowa w ramach Unii Europejskiej wydaje się być lepiej zaplanowana i znacznie bardziej stabilna niż jej poprzedniczki.

Założyciele Wspólnot Europejskich zdawali sobie w pełni sprawę z faktu, że tworzeniu wspólnego rynku i skutecznemu wdrożeniu wspólnych strategii musi towarzyszyć wspólna polityka gospodarcza i walutowa. Oczywiście sprawą było także, że stopniowe tworzenie wspólnego rynku prowadzi do rosnącej zależności ekonomicznej pomiędzy państwami członkowskimi. Takie warunki utrudniają z kolei poszczególnym państwom członkowskim wprowadzanie elementów ich własnej polityki gospodarczej i monetarnej, wywierającej znaczny wpływ na partnerów ekonomicznych. W związku z powyższym pojawiła się konieczność zapewnienia, przynajmniej w pewnym stopniu, wspólnej płaszczyzny działania w dziedzinie polityki gospodarczej.

Jednakże założycielom Wspólnot brakowało odwagi do wykonania decydującego kroku w kierunku stworzenia wspólnej polityki ekonomicznej prowadzącej do utworzenia unii gospodarczej i walutowej. Państwa członkowskie nie były przygotowane na zrzeczenie się suwerenności na rzecz WE w kwestiach

* **Bartłomiej Nowak** – student Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L.Koźmińskiego w Warszawie.

¹ Por. S.Wojciechowski, *Instytucje Unii Europejskiej*, Warszawa 1999 oraz W.Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1999.

polityki monetarnej, budżetowej i fiskalnej. W zamian określono wspólne cele krajowych polityk gospodarczych, zgodnie z którymi każde z państw zobowiązało się do realizacji celów związanych z zatrudnieniem, stabilnością cen, równowagą salda płatniczego i stabilnością waluty. Sześć państw-założycieli Wspólnot podjęło także decyzję o wzajemnej koordynacji wewnętrznej polityki gospodarczej w ścisłej konsultacji z instytucjami wspólnotowymi. Niezależnie od tego, odpowiedzialność za formułowanie i wdrażanie polityki gospodarczej pozostała wyłączną prerogatywą poszczególnych państw.

Wkrótce stało się oczywiste, że faktyczne postępy w sferze koordynacji polityk wewnętrznych nie sprostały oczekiwaniom. Mimo iż ważki cel utworzenia unii gospodarczej i walutowej powszechnie uważano za istotny z punktu widzenia konsolidacji integracji europejskiej, pozostał on niemożliwy do zrealizowania.

2. Geneza unii gospodarczej i walutowej

Podczas „szczytu” haskiego w 1969 r., przywódcy państw WE podjęli decyzję o rozpoczęciu tworzenia unii gospodarczej i walutowej. Rada Ministrów oraz Komisja Europejska otrzymały polecenie ustalenia harmonogramu prac z uwzględnieniem kolejnych etapów realizacji całego przedsięwzięcia. Powołano do życia komitet pod przewodnictwem Pierre’a Wenera, premiera i ministra finansów Luksemburga. W październiku 1970 r. komitet przedstawił raport końcowy. Tzw. plan Wenera określał trzy etapy na drodze do utworzenia unii gospodarczej i monetarnej, przy czym etap końcowy miałby zostać zrealizowany w roku 1980, kiedy to krajowe instrumenty kontroli gospodarczej i monetarnej miałyby zostać przekształcone w instrumenty wspólnotowe. W 1971 r. Rada przyjęła szereg decyzji z mocą działania wstecznego od dnia 1 stycznia, otwierając tym samym drogę do realizacji pierwszego etapu unii gospodarczej i walutowej.

Już w kwietniu 1973 r. Komisja przedstawiła Radzie sprawozdanie z realizacji etapu wstępnego. Państwa członkowskie nie osiągnęły prawie żadnych postępów w zakresie koordynacji polityk gospodarczych. Pod presją rosnącej inflacji i gwałtownych fluktuacji na międzynarodowych rynkach walutowych, państwa WE wolały uciekać się raczej do działań jednostronnych niż przyjąć wspólny kurs stwarzający szanse powodzenia w perspektywie średnioterminowej. Nad polityczną wolą poddania się wspólnej dyscyplinie i efektywnego wykorzystania środków wspólnotowych zapanowała chęć osiągnięcia zysków krótkoterminowych. Ponieważ drugi etap prac zaplanowano na luty 1974 r., Wspólnota podjęła ogromny wysiłek, aby utrzymać przyjęty uprzednio harmonogram tworzenia unii gospodarczej i walutowej. Próby te jednakże zawiodły i drugiego etapu wówczas nie uruchomiono. Został on zastąpiony przyjęciem szeregu jednorazowych środków służących poprawieniu i rozszerzeniu zestawu instrumentów do sterowania polityką monetarną i koordynacji polityk ekonomicznych.

3. Europejski System Walutowy

Wspólnoty kontynuowały jednak prace wiodące do utworzenia unii gospodarczej i walutowej. Pod koniec lat 70. z inicjatywy kanclerza Niemiec Helmuta Schmidta i prezydenta Francji Giscarda d'Estaing stworzono Europejski System Walutowy (ESW). Jego powstanie nadało nowy wymiar współpracy walutowej w Europie. Celem Systemu było utworzenie w Europie strefy stabilizacji monetarnej, w możliwie jak największym stopniu wolnej od wpływu gwałtownych wahań kursowych. Niska stabilność kursów walutowych powodowała, że firmy europejskie obawiały się podejmowania szeroko zakrojonych, długoterminowych przedsięwzięć inwestycyjnych na rynkach innych państw WE i uniemożliwiała pełne wykorzystanie szans oferowanych przez Wspólny Rynek.

W ramach ESW przyjęto założenie realizacji uzgodnionego celu stabilizacji wewnętrznej (cenowej) i zewnętrznej (kursowej) dzięki wprowadzeniu systemu stałych, lecz podlegających korekcie wskaźników stanowiących wytyczne oparte na różnorodnych mechanizmach interwencyjnych i kredytowych. Zobowiązania nałożone Systemem na państwa członkowskie i forma jego funkcjonowania doprowadziły do większej konwergencji polityk gospodarczych i monetarnych państw członkowskich, w związku z czym ogólnie przedsięwzięcie uznano za sukces.

Wszystkie państwa członkowskie dołączyły do mechanizmu kursowego (*Exchange Rate Mechanism – ERM*), za pośrednictwem którego ustalono dwustronne kursy wymiany walut pomiędzy poszczególnymi krajami. Przewidziano możliwość wystąpienia wahań kursów każdej z walut, aczkolwiek bez możliwości jej wzmocnienia ani osłabienia wobec innych walut objętych mechanizmem kursowym o wartość przekraczającą 2,25%. Poza stworzeniem tego rodzaju mechanizmu kursowego, w ramach Europejskiego Systemu Walutowego stworzono także nową walutę ecu (*European Currency Unit*). Ecu było tzw. walutą koszyka, co ogólnie rzecz biorąc oznacza, że stanowiła ona średnią ważoną wszystkich walut ESW.²

4. Ecu

Ecu odegrała główną rolę w Europejskim Systemie Walutowym. Obejmowała ona koszyk walut wszystkich państw członkowskich, przy czym udział każdej z nich w ESW odzwierciedlał siłę gospodarczą danego kraju. Komisja codziennie ustalała dokładną wartość ecu w każdej walucie, a kursy walut do ecu publikowano w „*Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich*”.

² Por. K.D.Borchardt, *European Integration*, Brussels 1995. Ecu to także nazwa trzynastowiecznej złotej monety francuskiej.

Ecu pełniła cztery podstawowe funkcje: 1) jednostki odniesienia w mechanizmie kursowym, 2) wskaźnika określającego ewentualne odchylenia jednej z walut od innych, 3) jednostki obrachunkowej dla potrzeb transakcji w ramach mecha-nizmów interwencyjnego i kredytowego, 4) jednostki rozliczania zadłużenia pomiędzy krajowymi organami odpowiedzialnymi za kwestie monetarne. Ecu używano także jako jednostki obrachunkowej dla potrzeb budżetu wspólnotowego, gdyż wszelkie obowiązujące opłaty, należności i kwoty zwrotów oraz inne wewnętrzne płatności w ramach Wspólnot denominowano i rozliczano w tej walucie.

W ramach transakcji prywatnych zapewniała ona firmom, pracownikom i zwykłym obywatelom ochronę przed nagłymi wahaniami kursowymi. W sektorze bankowym korzystano z ecu jako z pełnowartościowej waluty europejskiej służącej obsłudze rachunków oszczędnościowych i kredytów na rachunkach bieżących klientów detalicznych i instytucjonalnych, ze szczególnym uwzględnieniem małych i średnich przedsiębiorstw oraz osób prowadzących działalność gospodarczą. Z transakcjami w ecu wiązano nadzieje, że efektem ostatecznym będzie możliwość korzystania z owej waluty w każdym państwie członkowskim jako z całkowicie akceptowalnej alternatywy dla walut krajowych. Optymistyczne prognozy zakładały, że postęp w kierunku unii gospodarczej i walutowej umożliwi obywatelom WE obrót banknotami i monetami ecu jako europejską walutą płatności za wszelkie nabywane towary czy usługi. Wprawdzie nie spodziewano się szybkiego pojawienia się tej możliwości i słusznie, gdyż takie warunki zaistniały dopiero z chwilą ustanowienia euro. (O euro będzie mowa w dalszej części niniejszego opracowania.)

5. Droga do unii gospodarczej i walutowej

W czerwcu 1988 r., przywódcy WE ponowili inicjatywę utworzenia unii gospodarczej i walutowej w ramach programu powołania Wspólnego Rynku. Rozważeniem form i sposobów realizacji tego celu miała zająć się specjalna komisja ekspertów pod kierunkiem przewodniczącego Komisji Jacquesa Delorsa. W ogłoszonym w kwietniu 1989 r. tzw. raporcie Delorsa opisano szczegółowo warunki, jakie powinny zostać spełnione, aby mogła powstać unia gospodarcza i walutowa, a także zaproponowano trzyetapowy plan realizacyjny. Raport ten został zatwierdzony na „szczycie” Wspólnot w czerwcu 1989 r. i przyjęty jako podstawa dalszych działań.

5.1. Etap pierwszy: 1990-1993

Datę rozpoczęcia pierwszego etapu prac ustalono na lipiec 1990 r. (przy czym podkreślić należy, że wszelkich ustalonych terminów dotrzymano). Począwszy od tej daty usunięto wszelkie ograniczenia walutowe oraz w obszarze

przepływów kapitałowych pomiędzy państwami członkowskimi (z małymi wyjątkami). Wprowadzono ściślejszą koordynację i wspólny nadzór polityk gospodarczych państw członkowskich; wzmocniono współpracę pomiędzy bankami centralnymi w ramach Komitetu Gubernatorów Banków Centralnych.

Zaplanowane działania przebiegały zgodnie z klasycznym harmonogramem przedsięwzięć integracyjnych, który przewiduje:

a) utworzenie strefy wolnego handlu (brak opłat celnych w obszarze objętym integracją) – państwa należące do owej strefy zobowiązują się wycofać wzajemne opłaty celne i ograniczenia ilościowe obowiązujące uprzednio w ramach wymiany handlowej, z jednoczesnym utrzymaniem w mocy krajowych taryf celnych i oddzielnych polityk wobec państw trzecich;

b) unia celna (brak opłat celnych w obszarze objętym integracją, wspólna taryfa celna) – członkowie unii zobowiązują się usunąć wszelkie bariery w przepływie towarów i wprowadzić wspólne taryfy celne, jak również standardową politykę handlową wobec partnerów zewnętrznych;

c) wspólny rynek (brak opłat celnych w obszarze objętym integracją, wspólna taryfa celna, swobodny przepływ kapitału, usług i siły roboczej) – uczestnicy zobowiązują się zapewnić swobodę handlu nie tylko pod względem rodzaju towarów, lecz także pod względem czynników produkcji, wielkości kapitału oraz siły roboczej i usług;

d) unia gospodarcza (brak opłat celnych w obszarze objętym integracją, wspólna taryfa celna, swobodny przepływ kapitału, usług i siły roboczej oraz harmonizacja polityki gospodarczej) – niezależnie od działań objętych poprzednimi etapami integracji, członkowie unii podejmują samodzielne decyzje w dziedzinie harmonizacji polityki gospodarczej (państwa członkowskie Unii Europejskiej sięgają po instrumenty koordynacji polityki monetarnej);

e) pełna integracja gospodarcza (brak opłat celnych w obszarze objętym integracją, wspólna taryfa celna, swobodny przepływ kapitału, usług i siły roboczej oraz harmonizacja polityki gospodarczej i wspólnota polityki kursowej i monetarnej) – państwa znajdujące się na tym samym etapie wprowadzają standardową politykę gospodarczą i powołują organ ponadnarodowy, którego decyzje uznaje się za wiążące dla państw członkowskich Unii Europejskiej.

5.2. Etap drugi: 1994-1998

Na mocy Traktatu o Unii Europejskiej, termin 1 stycznia 1994 r. ustalono jako datę rozpoczęcia drugiego etapu unii gospodarczej i walutowej. Jednocześnie Traktat formułował podstawy prawne wymagane dla realizacji końcowego etapu jej tworzenia.

Zasadniczym celem tego etapu było zapewnienie szerokiej konwergencji polityk ekonomicznych państw członkowskich. W związku z tym Rada Europejska

sformułowała wytyczne do polityki gospodarczej a państwa członkowskie zobowiązano do przedstawienia średniookresowych programów konwergencyjnych, z uwzględnieniem wszelkich środków polityki gospodarczej planowanych do wdrożenia w celu zapewnienia pełnego uczestnictwa owych państw w etapie końcowym tworzenia unii gospodarczej i walutowej, przy czym stabilność cen

i dobrą kondycję finansów publicznych podkreślono jako kwestie priorytetowe. Państwa członkowskie, których politykę gospodarczą uznano za zagrażającą perspektywom utworzenia unii, można było poddać naciskom służącym przywróceniu do właściwego stanu ich polityk gospodarczych, na mocy odnośnych zaleceń wydawanych przez Radę Ministrów.

Jako iż etap końcowy przewidywał utworzenie niezależnego Europejskiego Banku Centralnego, państwa członkowskie, w których bank centralny nadal podlegał wytycznym rządowym, zostały zobowiązane do przyjęcia rozwiązań ustawodawczych gwarantujących niezależność ich władz monetarnych podczas drugiego etapu. Ponadto we wczesnej fazie tego etapu powołano Europejski Instytut Monetarny (European Monetary Institute – EMI) z siedzibą we Frankfurcie nad Menem jako prekursora Europejskiego Banku Centralnego. EMI wykorzystał etap drugi w celu opracowania planów strategicznych i operacyjnych służących sformułowaniu jednolitej polityki monetarnej i ułatwieniu identyfikacji państw gotowych z gospodarczego punktu widzenia do wejścia w obszar jednolitej waluty. (Podczas tego etapu po raz pierwszy padła, na madryckim „szczyście” w 1995 r., nazwa nowej waluty – euro.)³

5.3. Etap trzeci: po 1999 r.

Przed rozpoczęciem trzeciego etapu państwa członkowskie czekał z końcem 1996 r. trudny sprawdzian, podczas którego stwierdzono, które z nich spełniają ostre kryteria konwergencji, ustalone pod kątem uczestnictwa w strefie wspólnej waluty.

Ustalono, że proces stopniowego wprowadzania do obrotu wspólnej waluty europejskiej powinien rozpocząć się nie później niż 1 stycznia 1999 r. Aby przejść do etapu trzeciego, państwa członkowskie UE musiały wypełnić następujące kryteria sformułowane w specjalnym dokumencie stanowiącym załącznik do Traktatu z Maastricht:

- roczny wskaźnik wzrostu cen w danym państwie członkowskim nie powinien przekraczać proporcjonalnej wartości 1,5% liczonej od średniej

³ Patrz K.Jakubiszyn, B.Karski, C.Rybińska, *Euro – nowa waluta, Biblioteka Bankowca*, Warszawa 1999.

stopy inflacji dla trzech państw Unii Europejskiej o najlepszym tego rodzaju wskaźniku;

- wysokość średniej nominalnej długoterminowej stopy oprocentowania nie może przekraczać o więcej niż o 2 punkty procentowe proporcjonalnej średniej nominalnej stopy oprocentowania liczonej dla trzech państw Unii Europejskiej o najniższym rocznym wskaźniku inflacji;
- państwa członkowskie objęte mechanizmem cenowym Europejskiego Systemu Walutowego muszą przez okres przynajmniej dwóch lat utrzymać akceptowalny poziom wahań kursów wymiany własnej waluty do pozostałych walut unijnych;
- wysokość deficytu budżetowego nie może przekroczyć 3% PKB;
- wysokość zadłużenia publicznego nie może przekroczyć 60% PKB.

Na skutek spełnienia powyższych kryteriów przez większość państw Rada Europejska mogła podjąć ostateczną decyzję o utworzeniu unii gospodarczej i walutowej, co nastąpiło zgodnie z planem 1 stycznia 1999 r. (Do unii przystąpiło początkowo 11 państw członkowskich, bez Wielkiej Brytanii, Danii, Szwecji i Grecji.)

6. Unia Gospodarcza i Walutowa

6.1. Euro

Euro to nowo utworzona waluta Unii Europejskiej, która stała się prawnym środkiem płatniczym w styczniu 1999 r.⁴ Do roku 2002 banknoty i monety euro zastąpią dotychczasowe waluty tych państw członkowskich Unii Europejskiej, które przystąpią do strefy euro (obecnie jest ich 11, a od 1 stycznia 2001 r. ma przystąpić Grecja), stając się tym samym jedynym prawnym środkiem płatniczym w owych państwach. Będą one dysponować wspólną walutą oraz jednolitą polityką gospodarczą i walutową. Ich „stare” waluty krajowe zostaną na trwałe unieważnione i wycofane z obiegu.

Chociaż rola waluty bywa niedoceniana, to odgrywa ona wciąż bardzo ważną rolę w funkcjonowaniu nowoczesnych gospodarek. Nie tylko pełni funkcję ujednoczonego pomiaru wartościowania, zapewniając nam spójny sposób wyrażania wartości, ale jest także skuteczną formą płatności. Równie ważne jest to, że waluta służy nam jako lokata kapitału, umożliwiając sprawny transport majątku na znacznej odległości i bezterminowe jego składowanie. W chwili obecnej euro pełni te wszystkie istotne funkcje dla największej strefy wspólnej waluty, jaka kiedykolwiek została stworzona.

Uwarunkowania wprowadzania euro

⁴ C.N.Chabot, *Understanding the Euro – the Clear and Concise Guide to the New Trans-European Economy*, New York 1999.

Jednym z najbardziej powszechnych błędów popełnianych przez analityków europejskiej unii walutowej jest przekonanie, że euro to przedsięwzięcie o charakterze głównie gospodarczym. Faktem jest natomiast, iż euro stanowi koncepcję zdecydowanie polityczną, od lat głęboko zakorzenioną w historii Europy. Waluta euro wyłoniła się jako istotny krok w kierunku osiągnięcia ostatecznego celu integracji politycznej, po raz pierwszy zarysowanego w zapisach rzymskich traktatów założycielskich Wspólnot Europejskich w 1957 r. Postanowienia kolejnych traktatów wyraźnie sugerują, że wprowadzenie wspólnej waluty oparto na przesłankach daleko wykraczających poza zwykły rachunek ekonomiczny. Kanclerz Niemiec Helmut Kohl uważał korzyści ekonomiczne płynące z euro za kwestię wtórną, podkreślając natomiast, że *„gorzkie doświadczenia wojny i dyktatury bieżącego stulecia uczą nas, że projekt zjednoczeniowy to najlepsze ubezpieczenie od powrotu egoizmu i szowinizmu narodowego, i od gwałtownych konfliktów”*.⁵ (Jak widać, jeszcze dzisiaj spuścizna dwóch wojen światowych odgrywa istotną rolę w procesie integracji europejskiej.)

Liczą się także inne motywacje natury politycznej. Tak np. Irlandia postrzega euro jako instrument wzmacniający jej niezależność w stosunku do Wielkiej Brytanii; Włochy chcą uniknąć statusu pariasa politycznego; Francja za wszelką cenę pragnie ograniczyć swą podatność na decyzje polityczno-monetarne podejmowane przez Niemców, a ci ostatni mają nadzieję, że unia walutowa będzie „wozem” ciągniętym przez „konia” pełnej unii politycznej. Powodów przyjęcia euro jest zatem bardzo wiele, gdyż każde państwo członkowskie UE odmiennie widzi spektrum korzyści i zagrożeń wiążących się ze wspólną walutą. Tak więc, mimo iż w przyjęciu euro ambitne cele gospodarcze odgrywały niezmiernie istotną rolę, waluta ta jest w pierwszym rzędzie „dzieckiem” szeroko zakrojonych planów politycznych.

Waluta euro daje początek jednemu z największych i najsilniejszych ugrupowań integracyjnych (mimo iż nie wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej należą do jej strefy). Pod względem takich wskaźników jak liczba ludności, wysokość PKB oraz importu i eksportu czy stopy życiowej, europejski Jednolity Rynek może rywalizować z rynkiem Stanów Zjednoczonych. Wprawdzie strefa euro obejmuje zróżnicowane i wysoce niezależne państwa, ale wspólna waluta zdecydowanie wzmacnia powiązania gospodarcze i polityczne w Europie, a tym podnosi jej rangę w gospodarce światowej. Ponieważ o sukcesie euro w ostatecznym rozrachunku zadecyduje współpraca państw unijnych w różnorodnych obszarach – od sformułowania polityki walutowej począwszy, na harmonizacji systemów prawnych i polityce bezpieczeństwa

⁵ H.Kohl, *EWU Eckstei für Europa*, „Bank Information und Genossenschafts Forum”, Januar 1997, s.4-5.

skończywszy – koncepcja Europy jako zjednoczonego ugrupowania politycznego i gospodarczego jest w chwili obecnej bardziej aktualna niż kiedykolwiek.

Etapy wprowadzania euro

Wprowadzanie euro przebiegać ma w trzech podstawowych etapach:

Etap A: przygotowania do Europejskiej Unii Walutowej (2 maja 1998 r. – 1 stycznia 1999 r.)

- określenie grona państw uczestniczących,
- ogłoszenie stałych kursów wzajemnej wymiany walut,
- przekształcenie Europejskiego Instytutu Monetarnego w Europejski Bank Centralny.

Etap B: początek Europejskiej Unii Walutowej (1 stycznia 1999 r. – 1 stycznia 2002 r.)

- nieodwracalne powiązanie kursów wymiany euro z walutami krajowymi,
- wprowadzenie euro jako prawnego środka płatniczego dla potrzeb transakcji „księgowych”,
- przejęcie przez Europejski Bank Centralny odpowiedzialności za politykę monetarną w strefie wspólnej waluty,
- emisja w euro wszystkich nowych obligacji rządowych w państwach uczestniczących,
- natychmiastowe przejście na euro rynków pieniężnych, rynków walutowych i systemów rozliczeniowych,
- przechodzenie osób prawnych i fizycznych na stosowanie euro na zasadzie „bez przymusu, bez zakazu”.

Etap C: wymiana waluty (1 stycznia 2002 r. – 1 lipca 2002 r.)

- pojawienie się po raz pierwszy banknotów i monet euro,
- istnienie walut krajowych równoległe z euro,
- wycofanie z obiegu walut krajowych, które przestają być prawnym środkiem płatniczym w ostatnim dniu powyższego okresu.

Podstawowe korzyści wprowadzenia euro

Kursy wymiany walut – euro, zastępując waluty krajowe, całkowicie eliminuje ryzyko dla walut uczestniczących. Przyczyni się to do rozwoju inwestycji międzynarodowych w strefie euro.

Koszty transakcji – z badań wynika, że przeciętny turysta wydaje równowartość kwoty 13 USD tytułem kosztów wymiany walut przy każdorazowym przekroczeniu którejkolwiek granicy europejskiej, a jest to koszt

obciążający dziesiątki milionów takich podróży rocznie.⁶ Euro eliminuje powyższe koszty.

Przejrzystość cen – jednolita waluta uwydatnia różnice w cenach towarów i usług oraz w wynagrodzeniach w poszczególnych państwach, wspierając tym samym konkurencję pomiędzy poszczególnymi rynkami. Ceny wyrażone w euro zapewniają gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom prostą i przejrzystą płaszczyznę porównawczą w skali całego kontynentu.

Głębokie rynki finansowe – przed wprowadzeniem euro wysiłki służące dopasowaniu potrzeb finansowych konsumentów do wymagań inwestycyjnych z punktu widzenia oszczędzających pozostawały pod wpływem ogromnych obciążeń psychologicznych i ekonomicznych związanych z funkcjonowaniem walut krajowych. Każdy rodzaj instrumentu finansowego – od obligacji rządowych i komercyjnych pożyczek bankowych aż po akcje zwykłe oraz obciążone wysokim ryzykiem instrumenty pochodne – był denominowany w walucie krajowej. Prowadziło to do rozproszenia rynków finansowych, zniechęcając inwestorów zagranicznych, co było zjawiskiem nie do uniknięcia nawet przy braku kosztów transakcyjnych i ryzyka kursowego.

Euro stwarza zupełnie nowe warunki dla handlu światowego. Z chwilą pełnego wprowadzenia waluty transeuropejskiej w roku 2002, Europa stanie się jednym z największych jednolitych obszarów gospodarczych na świecie. Euro może nawet rzucić wyzwanie dominacji dolara amerykańskiego, co powodować może pojawienie się wielu problemów w firmach niedostosowanych do nowych okoliczności, ale też tworząc intratne możliwości dla przedsiębiorstw dobrze przygotowanych.

6.2. Europejski Bank Centralny

Traktat z Maastricht z 1992 r. ustanowił nie tylko wspólną walutę, lecz także Europejski Bank Centralny – EBC (European Central Bank – ECB). Utworzony 1 czerwca 1998 r. z siedzibą we Frankfurcie, Bank ten, podobnie jak inne banki centralne współczesnego świata, odpowiedzialny jest za zarządzanie zasobami oraz stabilność euro i ma wyłączne prawo emisji banknotów i monet owej waluty, czyli jest organem najwyższej władzy monetarnej w strefie euro. Jego podstawowe zadania wiążą się z ustalaniem krytycznych krótkoterminowych stóp procentowych, pośrednio decydujących o tempie wzrostu gospodarczego. Jako twórca polityki walutowej w strefie euro, Europejski Bank Centralny jest najważniejszym determinantem efektywnej stabilności i powodzenia waluty euro.

Jednocześnie Europejski Bank Centralny jest kamieniem węgielnym Europejskiego Systemu Banków Centralnych (European System of Central

⁶ A.Cohen, *The Euro May Be Good for You*, „Financial Times”, 20 November 1997.

Banks – ESCB), obejmującego zarówno sam Bank Centralny, jak i banki centralne poszczególnych państw członkowskich. Do zadań ESCB należy formułowanie i wdrażanie polityki walutowej UE, przechowywanie walutowych rezerw zagranicznych państw członkowskich i zarządzanie nimi, wspieranie sprawnego funkcjonowania systemów płatniczych i wspomaganie prac odpowiednich władz krajowych w zakresie nadzorowania instytucji kredytowych i stabilności systemu finansowego.

Strategia polityki walutowej EBC

Dążenie do stabilizacji cenowej w Europie jest celem ambitnym, ale trudnym do osiągnięcia. Zadaniem Europejskiego Banku Centralnego jest zatem określenie metody prowadzenia polityki walutowej, gdyż nie wystarczy samo przyjęcie założenia o konieczności obniżania stopy inflacji.

Podstawowa strategia w tym zakresie (tzw. ukierunkowanie na zapasy środków pieniężnych) obejmuje technikę, dzięki której bank centralny prognozuje przyszłe czynniki presji inflacyjnej przez śledzenie aktualnej ilości pieniędzy wprowadzonych do obrotu w danej gospodarce. Przy czym termin „środki pieniężne” występuje zazwyczaj jako synonim wskaźników: „M1”, „M2” i „M3”, z których ostatni, o najwyższej wartości, stanowi w przybliżeniu równowartość ogólnej ilości gotówki dostępnej obywatelom, podwyższoną o ogólną wartość rachunków bieżących, rachunków oszczędnościowych, rachunków kredytowych i podobnych krótkoterminowych rachunków bankowych funkcjonujących w gospodarce w danym momencie.⁷

Uważa się przy tym, że ilość środków pieniężnych obecnych na rynku jest doskonałym wyznacznikiem inflacji, ponieważ najłatwiej opisać ją jako zbyt duży zasób pieniędzy na rynku w porównaniu z ilością dostępnych towarów. Tak więc, dzięki śledzeniu ogólnej ilości środków pieniężnych i kontroli różnego typu sald, bank centralny może określić prawdopodobieństwo wzrostu lub spadku wskaźnika konsumpcji w najbliższej przyszłości. Jeżeli ilość środków pieniężnych wydaje się duża w porównaniu z jej docelowym wskaźnikiem ustalonym corocznie przez Europejski Bank Centralny, Bank ten podnosi stopy procentowe celem zniechęcenia ludności do zadłużania się i wydawania pieniędzy. Sytuacja jest jednak bardziej złożona, jako że dotychczas EBC nie ustalił skutecznego algorytmu pomiędzy zasobem środków pieniężnych a stopą inflacji w Europie. Ponadto wielu ekonomistów uważa, że samo utworzenie Europejskiej Unii Walutowej naruszy tradycyjne założenia co do funkcjonowania środków pieniężnych na rynku, ponieważ proces konwersji

⁷ Patrz *Central Bank Survey of Foreign Exchange and Derivatives Market Activity*, Basel 1999; C.N.Chabot, op.cit.

walut narodowych na euro zmusi ludność w krótkim czasie do zmiany przyzwyczajzeń związanych z posiadaniem pieniędzy.

W związku z tym Europejski Bank Centralny stosuje także technikę tzw. bezpośredniego ukierunkowania na stopę inflacji, obecną na rynku takich państw, jak Wielka Brytania, Szwecja czy Finlandia i Hiszpania przed utworzeniem unii walutowej. W praktyce oznacza to, że Europejski Bank Centralny dokonuje kontroli nie tylko zasobu środków pieniężnych, ale także samego poziomu cen i podejmuje wszelkie konieczne działania służące utrzymaniu ich na uprzednio określonym poziomie, niezależnie od wysokości wskaźników zasobów środków pieniężnych, takich jak „M3”.

EBC określa coroczne zmiany w poziomie cen za pomocą jednolitego wskaźnika cen konsumenckich (*harmonised index of consumer prices* – HICP), odgrywającego rolę oficjalnego unijnego wskaźnika kosztów utrzymania. Zamierzeniem Banku jest podejmowanie wszelkich koniecznych działań z zakresu polityki walutowej zmierzających do utrzymania stopy inflacji mierzonej wskaźnikiem HICP na poziomie nie wyższym niż 2 procent.

Kontrola poziomu zasobów euro i stopy inflacji w jego strefie nie jest sprawą prostą. Ze względu na wielkość, złożoność i różnorodność warunków panujących w strefie euro, Europejski Bank Centralny musi także dokonywać oceny pozostałych wskaźników, poczynając od wzrostu liczby zaciągniętych kredytów i wskaźnika optymizmu konsumenckiego, a kończąc na cenach producentów i poziomie produkcji. Tak więc, strategia walutowa EBC jest stosunkowo elastyczna i opiera się na trzech elementach: (1) kontroli zasobu euro, (2) bezpośrednim monitorowaniu stóp inflacji w strefie euro, (3) badaniu pozostałych czynników wpływających na poziom cen.

Struktura organizacyjna EBC

Europejski Bank Centralny prowadzi działalność we współpracy z piętnastoma narodowymi bankami centralnymi, tworząc Europejski System Banków Centralnych. Zarządzany jest on przez trzy organy EBC: Zarząd (Executive Board), Radę Wykonawczą (Governing Council) i Radę Generalną (General Council). W skład Zarządu wchodzi prezes i wiceprezes oraz czterech członkowie. Podczas „szczytu” UE w Brukseli 2 maja 1998 r., na którym podjęto decyzję, które państwa będą miały możliwość uczestniczenia w Unii Gospodarczej i Walutowej, ustalono także skład Zarządu Europejskiego Banku Centralnego (przedstawiony w tabeli 1).

W skład Rady Wykonawczej wchodzi członkowie Zarządu EBC i członkowie zarządów banków centralnych państw członkowskich UE uczestniczących w pierwszym etapie Unii Gospodarczej i Walutowej. Aby zapewnić prawo głosu krajom nie uczestniczącym w Europejskiej Unii Walutowej, powołano do życia trzeci organ władz Europejskiego Banku Centralnego – Radę Generalną, w skład

której wchodzi prezes i wiceprezes Europejskiego Banku Centralnego oraz przedstawiciele zarządów banków centralnych wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej.

Na wniosek Niemiec, Europejski Bank Centralny utworzono według modelu niemieckiego Bundesbanku. EBC cieszy się zatem całkowitą niezależnością polityczną w Unii Europejskiej, co gwarantują postanowienia Traktatu z Maastricht oraz inne akty. Mianowani na jednorazowe kadencje wysocy funkcjonariusze władz Banku muszą cieszyć się doskonałą reputacją i dysponować doświadczeniem zawodowym w dziedzinie polityki walutowej i bankowości.

Tabela 1. Członkowie Zarządu Europejskiego Banku Centralnego

Imię i nazwisko	Kraj pochodzenia	Pełniona funkcja	Okres kadencji
Wim Duisenberg	Holandia	Prezes	8 lat
Christian Noyer	Francja	Wiceprezes	4 lata
Otmar Issing	Niemcy	Członek Zarządu	8 lat
Tommaso Padoa Schioppa	Włochy	Członek Zarządu	7 lat
Eugenio Domingo Solans	Hiszpania	Członek Zarządu	6 lat
Sirkka Hamalainen	Finlandia	Członek Zarządu	5 lat

Źródło: www.dismal.com/euro/ecb_bio.stm

7. Ewentualne rezultaty wprowadzenia euro

7.1. Skutki wprowadzenia euro dla państw członkowskich Unii Europejskiej

Przejęcie z systemu wielowalutowego na jednawalutowy może przynieść następujące rezultaty:

- niższe koszty transakcji,
- zmniejszenie fluktuacji gospodarczych wynikających z wahań kursowych,
- ograniczenie ilości kapitału spekulacyjnego na rynku.

Możliwe są przy tym dwa scenariusze:

A. Scenariusz optymistyczny

Euro stanie się powszechnie akceptowalną walutą, co wywoła zwiększenie popytu na nią przy jednoczesnym wzroście kursu wymiany. Taki stan przyniesie z jednej strony wzmocnienie gospodarek państw członkowskich Unii Europejskiej w porównaniu z resztą świata, a z drugiej strony spowoduje:

- wyższe ceny towarów i usług wytwarzanych oraz eksportowanych z państw UE,
- perturbacje ekonomiczne (ujemne saldo wymiany handlowej, niższą konkurencyjność w państwach o słabszej walucie),
- opuszczenie określonych rynków przez kapitał i przeniesienie go za granicę, wraz z towarzyszącą temu ewentualną destabilizacją systemu finansowego,
- osłabienie dochodów z wymiany walut (zniknięcie waluty kursowej), związane z ewentualnym zwiększeniem roli rynków kredytowych.

B. Scenariusz pesymistyczny

Możliwy jest również niekorzystny rozwój sytuacji, charakteryzujący się:

- brakiem zaufania do euro, skutkujący spadkiem kursu jego wymiany w stosunku do dolara amerykańskiego, z jednoczesnym osłabieniem marki niemieckiej,
- ograniczeniem wpływu państw członkowskich Unii Europejskiej na losy gospodarcze świata (choć zrazem zwiększeniem konkurencyjności towarów i usług wytwarzanych w państwach, których waluty miały silniejszą pozycję w momencie wprowadzenia wspólnej waluty).

7.2. Skutki wprowadzenia euro dla Polski

Przejęcie z systemu wielowalutowego na jednowalutowy może wywrzeć wpływ na sposób prowadzenia handlu zagranicznego, przepływy kapitałowe, stan i strukturę zadłużenia zagranicznego.

Także w naszym przypadku możliwe są dwa scenariusze:

A. Scenariusz optymistyczny

Wprowadzenie wspólnej waluty spowodować może:

- lepsze warunki wymiany handlowej,
- poprawienie salda wymiany handlowej,
- obniżenie stanu zadłużenia zagranicznego,
- lepsze warunki gospodarowania dla firm,
- znaczny napływ kapitału na inwestycje bezpośrednie (w 1998 r. dopływ tego typu kapitału sięgnął około 10 mld USD, a od początku transformacji – blisko 30 mld USD, zaś bliska perspektywa przystąpienia Polski do Unii oraz „parasol” NATO sprawia, że ten napływ jeszcze bardziej się nasili),
- lepsze wykorzystanie wciąż stosunkowo taniej w Polsce siły roboczej, co daje nam pewną przewagę komparatywną i co umożliwi znaczny wzrost eksportu (w coraz większym stopniu w wyniku działań inwestorów zagranicznych),

- zwiększenie swobody wymienialności złotego i liberalizowanie obrotów kapitałowych z zagranicą pozwoli na obustronny przepływ kapitału,
- spadek inflacji umożliwi obniżenie stóp procentowych, co będzie zachętą do inwestycji bezpośrednich dla rezydentów i cudzoziemców,
- wysokie tempo wzrostu gospodarczego będzie oparte na wzroście inwestycji, eksportu i konsumpcji prywatnej,
- dzięki wysokiej dynamice eksportu ewentualne ujemne saldo obrotów bieżących będzie kształtować się na bezpiecznym poziomie, co zawdzięczać będziemy przewadze inwestycji bezpośrednich kapitału zagranicznego nad inwestycjami spekulacyjnymi (portfelowymi), a zaufanie inwestorów zagranicznych będzie pobudzało dynamiczny wzrost eksportu.

B. Scenariusz pesymistyczny

Niekorzystny rozwój sytuacji może oznaczać, że:

- gospodarka Polski przez dłuższy czas będzie funkcjonować na peryferiach silnego systemu ekonomicznego, najpierw jako kraju kandydującego do Unii, a potem jako kraju pozostającego poza EMU, co określa się w żargonie fachowym jako jej tzw. *outs*,
- kapitał spekulacyjny, w tym także pochodzenia unijnego, będzie oceniał polski rynek nie w kategoriach oceny fundamentalnej, lecz technicznej (jeśli użyć terminologii giełdowej),
- „harce” kapitału spekulacyjnego będą powodowały silne wahania kursu złotego, co utrudni ocenę opłacalności inwestycji bezpośrednich, zwiększy ich ryzyko i ostatecznie spowolni ich napływ do Polski,
- gorsze warunki wymiany handlowej,
- pogorszenie stanu zadłużenia zagranicznego,
- zwiększenie inwestycji kapitałowych,
- aprecjację złotego,
- podniesienie stóp procentowych,
- Polska może stać się miejscem, ku któremu zwróci swoje zainteresowanie część unijnych spekulantów walutowych, którzy stracą źródło intratnych interesów w wyniku zniesienia walut narodowych i powstania jednej waluty,
- liberalizacja obrotów kapitałowych może spowodować, że zagraniczne podmioty finansowe (banki, firmy ubezpieczeniowe, fundusze inwestycyjne i emerytalne) na skutek zwiększonej niepewności dotyczącej rentowności polskich lokat – co będzie dość prawdopodobne wobec stosunkowo małych rozmiarów krajowego rynku kapitałowego – będą zainteresowane lokowaniem aktywów uzyskanych w Polsce (złotowych) za granicą. Aprecjacja złotego spowoduje, że polskie podmioty (przedsiębiorstwa i osoby fizyczne) poniosą straty. Nastąpi więc faktyczny transfer części polskiego dochodu narodowego za granicę, a następstwem tego będzie

spadek tempa wzrostu i ponowne zwiększenie presji inflacyjnej i stóp procentowych.